

Κατασκευή αφηγηματικών ταυτοτήτων και υβριστικός λόγος: Η περίπτωση του γλωσσικού στοιχείου *μαλάκας*

Ράνια Καραχάλιου
Πανεπιστήμιο Πατρών
karahaliou@upatras.gr

Abstract

In this article, I explore the role of swearing in conversational narratives. More specifically, I examine how the Greek swearword 'malakas', employed either by the narrators or by the story recipients, contributes to narrative identity constructions. Drawing on positioning theory, I argue that via the swearword 'malakas', a variety of significant narrative identities are made manifest, such as the outgroup member-story character, the ingroup member-story character, the competent narrator, the affiliative story-recipient etc.

Keywords: swearing, conversational narrative, identity constructions

1 Εισαγωγή

Στόχος του άρθρου αποτελεί η διερεύνηση του υβριστικού φαινομένου στον συνομιλιακό αφηγηματικό λόγο. Ο υβριστικός λόγος συνιστά ένα «σύνθετο κοινωνικό φαινόμενο» (McEnery 2006: 1), το οποίο, ως επί το πλείστον, σχετίζεται με την έκφραση στάσεων και έντονων συναισθημάτων (Jay και Janchewitz 2008, Ljung 2011). Την τελευταία δεκαετία, ο υβριστικός λόγος δείχνει να απασχολεί ολοένα και περισσότερο τη γλωσσολογική έρευνα (βλ. μεταξύ άλλων Ljung 2011, τεύχη του περιοδικού *Journal of Language, Aggression and Conflict*, Beers Fägersten και Stapleton 2017). Κοινή συνισταμένη των ερευνών αυτών είναι ότι ο υβριστικός λόγος δεν εκλαμβάνεται μόνο ως μέσο αποφόρτισης της συναισθηματικής έντασης, αλλά και ως μέσο επίτευξης ποικίλων διαπροσωπικών λειτουργιών. Οι Beers Fägersten και Stapleton (2017) σημειώνουν χαρακτηριστικά ότι ο υβριστικός λόγος αποτελεί

μια πολύπλευρη διαπροσωπική στρατηγική, που μπορεί να χρησιμοποιηθεί για την επίτευξη ποικίλων σχεσιακών και κοινωνικών στόχων, οι οποίοι συχνά διαφέρουν από ό,τι είναι συμβατικό κατανοητό ως ψυχολογική λειτουργία συναισθηματικής ή καθαρκικής εκτόνωσης (Beers Fägersten και Stapleton 2017:5).

Μεταξύ άλλων, στις διαπροσωπικές λειτουργίες του υβριστικού λόγου συγκαταλέγεται η έκφραση συναισθημάτων, θετικού ή αρνητικού προσήμου, η έμφαση, η καλλιέργεια οικειότητας και η κατασκευή ταυτοτήτων (Stapleton 2010: 293-300). Με την παρούσα μελέτη, εστιάζω στην τελευταία πτυχή. Ειδικότερα, επιδιώκω να εξετάσω πώς η χρήση του υβριστικού γλωσσικού στοιχείου *μαλάκας* συμβάλλει στις ταυτοτικές κατασκευές τόσο των προσώπων που αφηγούνται όσο και των ακροατών/τριών της αφήγησης.¹

¹ Στο Καραχάλιου (2018: 150-166) εστιάζοντας στην προσφώνηση (*ρε μαλάκα*), διαπιστώνω τον καταλυτικό ρόλο της στην κατασκευή ποικίλων αφηγηματικών ταυτοτήτων. Το παρόν άρθρο αποτελεί προέκταση της προαναφερθείσας μελέτης, καθώς εδώ εξετάζω όλους τους τύπους του γλωσσικού στοιχείου *μαλάκας*.

2 Θεωρητικό πλαίσιο

2.1 Υβριστικός λόγος

Οι λειτουργίες του υβριστικού λόγου εξαρτώνται από το εκάστοτε συμφραστικό πλαίσιο π.χ. από τη σχέση μεταξύ των συνομιλητών/τριών, το θέμα της συζήτησης, τον χώρο που εκτυλίσσεται η διεπίδραση κ.λπ. (Jay και Janschewitz 2008, Stapleton, 2010, Ljung 2011). Με άλλα λόγια, τα υβριστικά γλωσσικά στοιχεία μπορεί άλλοτε να χρησιμοποιούνται για να προσβάλουν και άλλοτε όχι. Ακολουθώντας τη διάκριση των Stenström, Andersen και Hasund (2002: 66), εστιάζω σε δύο κατηγορίες υβριστικών εκφράσεων: τις *προσβλητικές* (abusive) και τις *εκφραστικές* (expletives) (βλ. επίσης Karachaliou και Archakis 2015).

Ως προσβλητικές εκλαμβάνονται οι υβριστικές εκφράσεις που απευθύνονται σε ένα συγκεκριμένο πρόσωπο (Stenström, Andersen και Hasund 2002: 72) και συνιστούν μια προσβλητική γλωσσική πράξη. Οι εκφράσεις αυτές συχνά συσχετίζονται με την κατηγορία της *θετικής αγένειας* (positive impoliteness, βλ. Culpeper 1996), η οποία πλήττει το θετικό πρόσωπο του/της αποδέκτη/τριας (δηλαδή της επιθυμίας του/της να είναι αρεστός/ή, Brown και Levinson 1987). Ωστόσο, οι προσβλητικές εκφράσεις δεν χρησιμοποιούνται μόνο για να προσβάλουν. Ο Culpeper (1996) διακρίνει μεταξύ *γνήσιας* (genuine) και *ψευδούς* (mock) αγένειας. Στην πρώτη περίπτωση, η απειλή εναντίον του προσώπου επικοινωνείται εκούσια, ενώ στη δεύτερη η αγένεια «δεν προτίθεται να προκαλέσει προσβολή» (Culpeper 1996: 352), αλλά να καλλιεργήσει την οικειότητα.

Οι εκφραστικές υβριστικές εκφράσεις χρησιμοποιούνται «για να εκφράσουν έντονα συναισθήματα ή να λειτουργήσουν ως όρκος ή ως κατάρα» (Stenström, Andersen και Hasund 2002: 64), όπως στην ελληνική τα *διάολε, γαμώτο, ρε πούστη μου* κτλ. Ο Ljung (2011: 76–78) εντάσσει αυτού του είδους τις λέξεις στην κατηγορία των *εκφραστικών επιφωνημάτων* (expletive interjections). Σύμφωνα με τον Norrick (2008: 438), τα εκφραστικά επιφωνήματα συμβάλλουν στην οργάνωση της συνομιλιακής αφήγησης, καθώς σημαδεύουν τις αφηγηματικές κορυφώσεις.

2.2 Αφήγηση & ταυτότητα

Ως αφήγηση νοείται μια χρονική ακολουθία γεγονότων που διαταράσσει τις συνήθεις συμβάσεις και κωδικοποιεί μια συγκεκριμένη αξιολογική διάθεση (Labov 1972). Μελετώντας πρωτοπρόσωπες μονολογικές αφηγήσεις, ο Labov (ό.π.: 362–376) εντόπισε τις εξής δομικές κατηγορίες: την *περίληψη* (abstract), δηλαδή τη σύνοψη της ιστορίας, τον *προσανατολισμό* (orientation), που παρέχει πληροφορίες για τον χώρο, τον χρόνο, το σκηνικό κτλ. της ιστορίας, την *εξέλιξη της δράσης* (complicating action), η οποία περιλαμβάνει την παρουσίαση της διαδοχής των γεγονότων που οδηγούν στην κορύφωση, δηλαδή στην παρουσίαση του απροσδόκητου γεγονότος, το *αποτέλεσμα* (resolution) που αφορά την έκβαση της ιστορίας, το *κλείσιμο* (coda), δηλαδή τη μετάβαση στον κόσμο της συνομιλίας και την *αξιολόγηση* (evaluation) που δηλώνει τη στάση του/της ομιλητή/τριας απέναντι στα γεγονότα που εξιστορεί.

Η αφήγηση συνιστά πρόσφορο έδαφος για την εξέταση των ταυτοτήτων, καθώς από τη μια εκλαμβάνεται ως «μέσο κατανόησης του εαυτού που αναδύεται μέσα από δράσεις και βιώματα» και από την άλλη παρέχει ενδείκτες «των κοινωνικών και των πολιτισμικών μας ταυτοτήτων» (Schiffirin 1996: 194). Ένα από τα πιο διαδεδομένα

εργαλεία μελέτης των ταυτοτήτων στην αφήγηση είναι η έννοια της *τοποθέτησης* (positioning), η οποία αναφέρεται στην «παραγωγή της ποικιλομορφίας εαυτών μέσω του λόγου» (Day και Kjaerbeck 2013:18). Ως διεπιδραστικό επίτευγμα, δεν περιλαμβάνει μόνο αυτοτοποθετήσεις (self-positionings), αλλά και ετεροτοποθετήσεις (other-positionings). Με άλλα λόγια, κατά τη διεπίδραση, τα άτομα από τη μια τοποθετούν τους εαυτούς τους ως άτομα με συγκεκριμένα χαρακτηριστικά, δικαιώματα και υποχρεώσεις και από την άλλη γίνονται τα ίδια αντικείμενο τοποθέτησης από τα υπόλοιπα άτομα.

Ο Michael Bamberg (1997, 2004) είναι ο πρώτος που συλλαμβάνει μια έννοια της τοποθέτησης, η οποία μπορεί να λειτουργήσει ως εργαλείο μελέτης των ταυτοτικών συγκροτήσεων στην αφήγηση. Διακρίνει τρία επίπεδα τοποθέτησης:

- *Επίπεδο 1: Τοποθέτηση στο επίπεδο της ιστορίας*

Απαντά στο ερώτημα «Πώς τα πρόσωπα της ιστορίας τοποθετούν το ένα το άλλο στο πλαίσιο των αναπαριστώμενων γεγονότων;». Εδώ, εξετάζονται οι γλωσσικοί μηχανισμοί μέσω των οποίων παρουσιάζονται τα γεγονότα, οι χαρακτήρες, καθώς και η μεταξύ τους γλωσσική διεπίδραση. Ειδικότερα, ανιχνεύονται οι ρόλοι που ο/η αφηγητής/τρια αποδίδει πρόσωπα της ιστορίας, όπως αυτοί του/της πρωταγωνιστή/τριας, του/της ανταγωνιστή/στριας, του/της δράστη/τριας, του θύματος κ.λπ.

- *Επίπεδο 2: Τοποθέτηση στο επίπεδο της διεπίδρασης*

Απαντά στο ερώτημα «Πώς το αφηγούμενο πρόσωπο τοποθετεί τον εαυτό του απέναντι στο ακροατήριο;». Εδώ περιλαμβάνονται τοποθετήσεις σχετικές με τους συνομιλιακούς ρόλους που (ανα)διαμορφώνονται κατά τη διαδοχή του λόγου (π.χ. ένα πρόσωπο τοποθετείται ως αρμόδιο να πει μια ιστορία), την επικοινωνιακή κατάσταση (π.χ. ένα πρόσωπο παρουσιάζεται ως ερευνητής/τρια) κ.λπ.

- *Επίπεδο 3: Τοποθέτηση με άξονα το ερώτημα «Ποιος/α είμαι;»*

Απαντά στο ερώτημα «Πώς τα αφηγούμενα πρόσωπα τοποθετούνται απέναντι στις κυρίαρχες αξίες και νόρμες;». Αφορά τις τοποθετήσεις που υπερβαίνουν τα εξιστορούμενα γεγονότα και τη συγκεκριμένη αφηγηματική διεπίδραση και συνθέτουν γενικότερες πτυχές του ατόμου σε σχέση με αντιλήψεις, συμβάσεις, ιδέες, κανονικότητες του ευρύτερου πολιτικού και κοινωνιοπολιτισμικού πλαισίου.

Στην ανάλυσή μου, θα αξιοποιήσω την τριμερή διάκριση του Bamberg, προκειμένου να διερευνήσω κατά πόσο και με ποιο τρόπο το γλωσσικό στοιχείο *μαλάκας* συμβάλλει στις ταυτοτικές κατασκευές και στα τρία επίπεδα τοποθέτησης.

3 Δεδομένα

Το υλικό μου αποτελείται από 18 κατά πρόσωπο φιλικές φυσικές συνομιλίες, συνολικής διάρκειας 14 ωρών περίπου, ανάμεσα σε 20 μέλη μιας θεατρικής ομάδας, ηλικίας μεταξύ 20 και 40 ετών (Καραχάλιου 2015, 2018). Οι μαγνητοφωνήσεις πραγματοποιήθηκαν σε ποικίλες ανεπίσημες περιστάσεις, όπως πριν ή μετά τις πρόβες, σε καφετέριες, σε σπίτια, κατά τη διάρκεια οδήγησης κτλ. Το μεγαλύτερο μέρος του υλικού συγκεντρώθηκε, ως επί το πλείστον, με τη μέθοδο της αυτομαγνητοφώνησης, δηλαδή χωρίς την παρουσία της ερευνήτριας.

Στις 18 αυτές συνομιλίες, εντόπισα 311 αφηγήσεις. Οι αφηγήσεις περιστρέφονται γύρω από ποικίλες θεματικές, όπως η εξιστόρηση περιστατικών από διακοπές, από πρόβες, από τον εργασιακό χώρο ή/και τη φοιτητική ζωή. Οι περισσότερες από αυτές ανήκουν στην κατηγορία των προσωπικών-αυτοβιογραφικών αφηγήσεων με έντονη την εμπλοκή του ακροατηρίου. Στις αφηγήσεις εντοπίστηκαν

259 εκφράσεις υβριστικού λόγου, από τις οποίες οι 117 αφορούν το γλωσσικό στοιχείο «μαλάκας» (σύνθετα, παράγωγά του καθώς και ιδιωματικές χρήσεις του).

4 Ανάλυση

4.1 Το γλωσσικό στοιχείο 'μαλάκας' στο επίπεδο της ιστορίας

Στην ενότητα αυτή, εξετάζω το γλωσσικό στοιχείο *μαλάκας* στο πρώτο επίπεδο του Bamberg (βλ. ενότητα 2.2). Με άλλα λόγια, ανιχνεύω τη συμβολή του στις ταυτοτικές κατασκευές που αφορούν τους χαρακτήρες της ιστορίας. Εδώ, η υπό μελέτη φράση εμφανίζεται σε αποσπάσματα εξέλιξης της δράσης και αξιολόγησης.

4.1.1 Εξέλιξη της δράσης

Στην περίπτωση αυτή, το γλωσσικό στοιχείο *μαλάκας* εντοπίζεται στο δομικό συστατικό της εξέλιξης της δράσης (βλ. ενότητα 2.2). Εκτός από την εναλλαγή των δράσεων, η εξέλιξη της δράσης μπορεί να περιλαμβάνει και τη διαδοχή διεπιδράσεων μέσα από τη χρήση ευθέως λόγου (Αρχάκης και Τσάκωνα 2011: 83-86, Lampropoulou 2012).

Παράδειγμα 1

1		Χρύσα ²	[...] γι' αυτό παιδιά: πιάνω τον μπαμπά της από το λαιμό όμως
2	→		πάω πίσω στην κουζίνα του λέω μαλάκα αν σε ξαναδώ θα σε καταγγείλω και θα σε σαπίσω στο ξύλο
3			

Στο παράδειγμα 1, η Χρύσα εξιστορεί τον διαξιφισμό που είχε με τον πατέρα του κοριτσιού στο οποίο έκανε ιδιαίτερα μαθήματα, καθώς συνειδητοποίησε ότι της ασκεί σωματική βία. Μετά τη διαδοχή των γεγονότων («πιάνω τον μπαμπά της από το λαιμό όμως πάω πίσω στην κουζίνα», αράδες 1–2), αναφέρει τα δικά της λεγόμενα χρησιμοποιώντας ευθύ λόγο («του λέω *μαλάκα αν σε ξαναδώ θα σε καταγγείλω και θα σε σαπίσω στο ξύλο*», αράδες 2–3). Ειδικότερα, εκτοξεύει απειλές κατά του πατέρα, ενδυναμώνοντας την προσλεκτική πράξη του εκφωνήματός της με την προσφώνηση *μαλάκα* (βλ. Tsakona 2014). Εδώ, η προσφώνηση χρησιμοποιείται ως γνήσιος προσβλητικός υβριστικός λόγος, αφού στόχος της είναι να προσβάλει τον αποδέκτη. Με αυτό τον τρόπο, η αφηγήτρια συγκροτεί τον χαρακτήρα-πατέρα ως ένα άτομο άξιο μειωτικών χαρακτηρισμών.

Επιπλέον, εντοπίστηκαν περιπτώσεις όπου το γλωσσικό στοιχείο «μαλάκας» χρησιμοποιείται στην αναπαράσταση των διεπιδράσεων ως ψευδής υβριστικός λόγος (βλ. ενότητα 2.1).

Παράδειγμα 2

1		Γαβριήλ	[...] Ήταν <u>πά:ρα</u> πολύ σημαντική δηλαδή όταν έπαιξε η
---	--	---------	---

² Σύμβολα απομαγνητοφώνησης (Jefferson 2004, Παυλίδου 2016)

-: αυτοδιακοπή, = : συγκόλληση εκφωνημάτων, [: σημείο έναρξης της επικάλυψης,] : σημείο ολοκλήρωσης της επικάλυψης, [] : ταυτόχρονη εκφορά, (.) : μικρή παύση (συνήθως μικρότερη του μισού δευτερολέπτου), .: τελικός/καθοδικός επιτονισμός, ?: ανοδικός επιτονισμός, >χχ< : επιτάχυνση μέρους του εκφωνήματος, :: : επιμήκυνση φθόγγου, η επανάληψη του συμβόλου σημαίνει μεγαλύτερη διάρκεια του φθόγγου.

2			μουσική κι ήμασταν από πίσω πολλές φορές (.) είδες που <u>δεν</u>
3			μιλάγαμε μεταξύ μας γενικά δηλαδή για όλους μας.
4		Σόνια	Μωρέ:: θυμάμαι και τα τριάμισι λεπτά ρε παιδί μου ξέρω γω
5			χωρίς μουσική, το περπάτημα της Ελεονώρας [αλλά::
6		Γαβριήλ	[Σφύριγμα
7			κυρα-Στέλλας <u>όμως</u> =
8		Σόνια	=Ναι ναι ναι.=
9	→	Γαβριήλ	= <u>ΟΛΑ τα λεφτά. ρε μαλάκα ο Αντρέας σφυράει, ρε μαλάκα</u>
10	→		<u>ποιος σφυράει?</u> ο Αντρέας πρέπει να σφυράει <u>όχι ρε μαλάκες</u>
11			<u>η κυρα-Στέλλα είναι, όχι όχι ο Αντρέας είναι.</u>

Στο παράδειγμα 2, ο Γαβριήλ με τη Σόνια συζητάνε για την τελευταία σκηνή μιας παράστασης που είχαν ανεβάσει πριν από δύο χρόνια. Στη σκηνή αυτή, όλα τα μέλη της ομάδας βρίσκονταν στα παρασκήνια, όσο γινόταν μια χορογραφία από μια προσκεκλημένη ηθοποιό. Ο Γαβριήλ αναφέρεται σε ένα συγκεκριμένο ανέβασμα όπου, λόγω τεχνικών δυσκολιών, δεν έπαιζε ο ήχος και η μητέρα του σκηνοθέτη παίρνει την πρωτοβουλία να δώσει ρυθμό με το σφύριμά της για να γίνει η χορογραφία («Σφύριγμα κυρα-Στέλλας όμως ΟΛΑ τα λεφτά», αράδες 6–7 & 9). Μετά την αξιολόγηση («ΟΛΑ τα λεφτά», αράδα 9), ο Γαβριήλ μεταφέρει όσα έλεγαν οι ηθοποιοί ενσωματώνοντας στα λόγια τους την προσφώνηση *ρε μαλάκα* δύο φορές σε ενικό αριθμό (αράδα 9) και μία σε πληθυντικό («ρε μαλάκες», αράδα 10). Ειδικότερα, οι προσφωνήσεις εισάγουν μια διαπίστωση («ρε μαλάκα ο Αντρέας σφυράει», αράδα 9), μια απορία («ρε μαλάκα ποιος σφυράει?») και μια διαφωνία («όχι ρε μαλάκες η κυρα-Στέλλα είναι», αράδες 9–10). Μέσω της προσφώνησης, ο Γαβριήλ συγκροτεί τους χαρακτήρες της ιστορίας ως άτομα που μοιράζονται μια φιλική σχέση και μπορούν να αποκαλούν το ένα το άλλο *μαλάκα*, χωρίς να προσβάλλονται. Με άλλα λόγια, οι χαρακτήρες συγκροτούνται ως μέλη της ίδιας εσω-ομάδας. Επομένως, όταν το γλωσσικό στοιχείο χρησιμοποιείται ως ψευδής προσβλητικός υβριστικός λόγος στο επίπεδο της ιστορίας δείχνει τη φιλική διάθεση μεταξύ των χαρακτήρων.

4.1.2 Αξιολόγηση

Εδώ τα αφηγούμενα πρόσωπα χρησιμοποιούν την υβριστική έκφραση προκειμένου να σχολιάσουν ρητά είτε τους χαρακτήρες της ιστορίας είτε τη δική τους εκεί-και-τότε συναισθηματική κατάσταση.

Παράδειγμα 3

1		Χρύσα	[...] Τελειώνω <u>τελευταία</u> τη σχολή, <u>τελευταία</u> :: στα έξι χρόνια.
2			πέντε χρόνια η σχολή <u>τελείωσα</u> στα <u>έξι</u> περνώντας γύρω στα
3			τριανταπέντε μαθήματα <u>τελευταία</u> ::– <u>τελευταίες</u> δύο
4			εξεταστικές, και πάω τώρα για συνέντευξη για το μεταπτυχιακό
5	→		στην <u>ίδια</u> μου τη σχολή, έχω απέναντί μου <u>τον αρχιμαλάκα</u>
6			<u>έ::ναν καθηγητή</u> κι άλλους δύο και γυρνάνε και μου λένε ↑ρε
7			Χρύσα λέει δεν θεωρείς ότι είναι <u>θράσος</u> που έρχεσαι <u>εδώ</u> ?=

Στο παράδειγμα 3, η Χρύσα διηγείται ένα περιστατικό για την αδικία των καθηγητών/τριών της σχολής της απέναντί της, όταν έκανε αίτηση για το μεταπτυχιακό πρόγραμμα. Αφού δώσει πληροφορίες προσανατολισμού (αράδες 1–3), περνάει στην εξέλιξη της δράσης («και πάω τώρα για συνέντευξη για το

μεταπτυχιακό», αράδα 4), και ύστερα σε περισσότερες προσανατολιστικές και αξιολογικές πληροφορίες («στην ίδια μου τη σχολή, έχω απέναντί μου τον αρχιμαλάκα έ:ναν καθηγητή κι άλλους δύο», αράδες 4–6). Τέλος ολοκληρώνει την αφήγησή της με χρήση ευθύ λόγου («και γυρνάνε και μου λένε ↑ρε Χρύσα λέει δεν θεωρείς ότι είναι θράσος που έρχεσαι εδώ?», αράδες 6–7). Μέσα από την αξιολογική έκφραση *τον αρχιμαλάκα*, η Χρύσα αποδίδει μειωτικά χαρακτηριστικά στον χαρακτήρα-καθηγητή με τον οποίο έρχεται σε αντιπαράθεση. Μάλιστα, το συνθετικό *αρχί-* καθιστά τον αξιολογικό χαρακτηρισμό *ακραία διατύπωση* (extreme case formulation, Pomerantz 1986: 219), δηλαδή μια «υπερβολική» περιγραφική πρακτική που χρησιμοποιούν οι ομιλητές/τριες για να νομιμοποιήσουν έναν ισχυρισμό (βλ. επίσης Χριστοδουλίδου 2015). Μέσω του προσβλητικού υβριστικού λόγου, υπογραμμίζεται η ταυτοτική συγκρότηση της έξω-ομάδας.

Εκτός από τη χρήση του γλωσσικού στοιχείου «μαλάκας» με προσβλητική λειτουργία, εντοπίστηκαν περιπτώσεις όπου λειτουργεί ως εκφραστικός υβριστικός λόγος (βλ. ενότητα 2.1).

Παράδειγμα 4

1		Άρτεμη	[...] ναι και είχαμε πετύχει σε κάτι ψυχολόγους τότε που::
2			σου- με είχανε βάλει εμένα >για δέκα μέρες< να γράφω
3			κάθε μέρα μια ιστορία τρόμου (.) τρεις έγγραφα από αυτές τις
4			<u>τρεις</u> μου κάναν το προφίλ μου <u>ό,τι</u> είπανε αυτό <u>είναι</u> που ε::
5	→		δηλαδή <u>είχα μείνει μαλάκας</u> (.) τέλος πάντων.

Στο παράδειγμα 4, η Άρτεμη διηγείται ένα περιστατικό κατά το οποίο ειδικοί ψυχολόγοι συνέθεσαν το ψυχολογικό της προφίλ μέσα από τρεις ιστορίες τρόμου που της ανέθεσαν να γράψει (αράδες 1-4). Μετά την αξιολογική έκβαση της ιστορίας («ό,τι είπανε αυτό είναι», αράδα 4), επεξηγεί με ρητό τρόπο τη συναισθηματική της κατάσταση («δηλαδή είχα μείνει μαλάκας», αράδα 5). Μέσω του εκφραστικού υβριστικού λόγου, το αφηγούμενο πρόσωπο συγκροτεί τον εκεί-και-τότε εαυτό της ως ένα άτομο που βίωσε μια κατάσταση που προκάλεσε την έντονη έκπληξή της.

4.2 Το γλωσσικό στοιχείο ‘μαλάκας’ στο επίπεδο της διεπίδρασης

Στην ενότητα αυτή, εξετάζω το γλωσσικό στοιχείο *μαλάκας* στο δεύτερο επίπεδο του Bamberg, δηλαδή στο επίπεδο της αφηγηματικής διεπίδρασης (βλ. ενότητα 2.2). Εδώ, το υπό εξέταση στοιχείο χρησιμοποιείται τόσο από τα αφηγούμενα πρόσωπα όσο και από τους/τις ακροατές/τριες της αφήγησης για να απευθυνθούν ο/η ένας/μία στον/ην άλλο/η μέσω ψευδούς αγένειας.

4.2.1 Η προσφώνηση ‘(ρε) μαλάκα’ από το αφηγούμενο πρόσωπο

Τα αφηγούμενα πρόσωπα επιλέγουν να ενσωματώσουν την ψευδή προσβλητική προσφωνητική έκφραση *(ρε) μαλάκα* σε σημεία που κωδικοποιούν την απροσδόκητη πτυχή της ιστορίας.

Παράδειγμα 5

1		Κατερίνα	[...] Ε σκέψου ότι ήτανε πολλά <u>όλα</u> μαζί, αλλά αυτό ήταν το
2			σημαντικότερο <u>πράγμα</u> . έκανε πολλά πράγματα κι εγώ <u>είχα</u>
3			κολλήσει μ’ αυτό και σκέψου ότι το <u>πέταξε</u> και το κοιτούσα

4			μέχρι τη Δευτέρα Λυκείου που γκρεμίσανε το σπίτι το
5	→		παιχνίδι ήταν εκεί ρε μαλ(η)άκα.
6		Μάρθα	((γέλια))
7		Κατερίνα	Δηλαδή είχα φάει τρελό σφάλωμα.

Στο παράδειγμα 5, η Κατερίνα έχει μόλις αφηγηθεί μια τραυματική ιστορία από την παιδική της ηλικία, κατά την οποία η μητέρα της πέταξε ένα παιχνίδι της. Η επίπτωση της πράξης αυτής ήταν επίπονη για την αφηγήτρια («κι εγώ είχα κολλήσει μ' αυτό», αράδες 2–3) και μακροχρόνια, αφού μέχρι τη Δευτέρα Λυκείου ήταν αναγκασμένη να βλέπει το παιχνίδι στη στέγη του απέναντι σπιτιού («και το κοιτούσα μέχρι τη Δευτέρα Λυκείου που γκρεμίσανε το σπίτι το παιχνίδι ήταν εκεί ρε μαλ(η)άκα», αράδες 4–5). Το απρόσμενο στοιχείο αυτό προσανατολισμού υπογραμμίζεται μέσω της προσφώνησης *ρε μαλάκα*. Με άλλα λόγια, μέσω της προσφώνησης ψευδούς αγένειας, η αφηγήτρια εφιστά την προσοχή της ακροάτριας και την καλεί να δώσει ιδιαίτερη προσοχή στο σημείο όπου συγκροτεί τον εκεί-και-τότε εαυτό της ως ένα άτομο που βασανίζεται για ένα υπερβολικά μεγάλο χρονικό διάστημα από την άδικη συμπεριφορά της μητέρας της.

Στις περιπτώσεις αυτές το αφηγούμενο πρόσωπο αυτοπροβάλλεται ως ένα άτομο το οποίο εδώ-και-τώρα διηγείται απροσδόκητες ιστορίες, εξάπτει το ενδιαφέρον του ακροατηρίου και, επομένως, διασφαλίζει δικαιολογημένα το βήμα για εκτεταμένη συνεισφορά. Με άλλα λόγια, το αφηγούμενο πρόσωπο συγκροτεί την ταυτότητα του/της επιδέξιου/ας αφηγητή/τριας. Μέσω της προσφώνησης ψευδούς αγένειας (*ρε μαλάκα*, υπογραμμίζει αυτή την πτυχή, αυξάνοντας την εμπλοκή του κοινού.

4.2.2 Η προσφώνηση '(ρε) μαλάκα' από το ακροατήριο

Εδώ οι ακροατές και οι ακροάτριες χρησιμοποιούν την προσφώνηση (*ρε*) *μαλάκα* για να τονίσουν ότι αναγνωρίζουν ως απροσδόκητα τα γεγονότα που εξιστορεί το αφηγούμενο πρόσωπο.

Παράδειγμα 6

1		Γαβριήλ	Εμένα προχτές- την περασμένη εβδομάδα κατέβαινα
2			Κηφισίας και σε κάποια φάση, εε:: λίγο πριν το Ψυχικό (.)
3			είμαι τώρα στην Κηφισίας ανάμεσα στις λωρίδες στην
4			κίνηση ακούγεται ένα μηχανάκι, >ότι έρχεται γαμιώντας< και
5			σε κάποια φάση εγώ είμαι στην <u>τέρμα δεξιά</u> ανάμεσα από τη
6			μεσαία και την αριστερή ακούγεται ένα <u>μπουΑΑΑΑΑ</u> <u>πέρναγε</u>
7			μια Φιλιπινέζα και την <u>πάτησε</u> ο τύπος με το μηχανάκι.
8	→	Βασίλης	<u>ΡΕ</u> <u>μαλά:κα</u>.
9		Γαβριήλ	Αλαρμάκια στην άκρη κανονικά, κατεβαίνουμε κάτω.

Στο παράδειγμα 6, ο Γαβριήλ εξιστορεί ένα ατύχημα στο οποίο υπήρξε αυτόπτης μάρτυρας. Αμέσως μετά την κορύφωση της ιστορίας (αράδες 6–7), ο Βασίλης σπεύδει να εκφράσει την έκπληξή του για το απροσδόκητο περιστατικό μέσω της προσφώνησης ψευδούς προσβλητικού λόγου “**ΡΕ μαλά:κα”**. Η εκφορά με ένταση στη φωνή υπογραμμίζει την έντονη συναισθηματική εμπλοκή του Βασίλη. Μέσω της εν λόγω απόκρισης, ο Βασίλης συγκροτεί την ταυτότητα του αλληλέγγυου ακροατή. Με άλλα λόγια, οι ακροατές/τριες της ιστορίας τοποθετούνται ως άτομα που αναγνωρίζουν το αξιομνημόνευτο της ιστορίας και εκδηλώνουν τη συμπαράστασή τους για όσα μη αναμενόμενα/ενδιαφέροντα συνέβησαν.

4.3 Το γλωσσικό στοιχείο μαλάκας και το κοινωνιοπολιτισμικό πλαίσιο

Στην ενότητα αυτή, εξετάζω πώς τα επίπεδα της ιστορίας και της αφηγηματικής διεπίδρασης μπορούν να τροφοδοτήσουν τη συγκρότηση ταυτοτήτων στο ευρύτερο κοινωνιοπολιτισμικό πλαίσιο. Δεδομένου ότι οι πληροφορητές και οι πληροφορήτριες ανήκουν σε μια κοινότητα πρακτικής με προσανατολισμό το θέατρο, εστιάζω την προσοχή μου σε μια εξιστόρηση που αφορά θεατρικές εμπειρίες και νόρμες.

Παράδειγμα 7

1	→	Θωμάς	[...] Μαλάκα να 'μαστε πάνω (.) ΜΙΑ ΩΡΑ ο καθένας.
2			θυμάσαι? σαραντάλεπτα και να σου λέει κάνε μου τη χαρά (.)
3			λύπη (.) χαρά ξανά, ε: περπάτα (.) περπάτα ξανά (.) τώρα λύπη
4	→		(.) είσαι νευριασμένος τώρα ΣΑΡΑΝΤΑ λεπτά τώρα μαλάκα.
5			και κάποια στιγμή ζαλιζόμωνα.

Στο παράδειγμα 7, ο Θωμάς διηγείται μια πρόβα που διήρκεσε παραπάνω χρονικό διάστημα από το αναμενόμενο. Η χρονική πληροφορία που κωδικοποιεί την ανατροπή της κανονικότητας υπογραμμίζεται από την ψευδή προσβλητική υβριστική προσφώνηση *μαλάκα* σε αρχική θέση (αράδα 1), από την αυξημένη ένταση στο απροσδόκητο στοιχείο προσανατολισμού (“ΜΙΑ ΩΡΑ ο καθένας.”, αράδα 1) και από την επανάληψή της χρονικής πληροφορίας στην αράδα 4 (“ΣΑΡΑΝΤΑ λεπτά τώρα *μαλάκα*”). Μέσω των συγκεκριμένων γλωσσικών επιλογών, ο Θωμάς χρωματίζει αρνητικά τη μη συμμόρφωση με τις κυρίαρχες θεατρικές συμβάσεις, εκλαμβάνοντας ως θεατρική νόρμα έναν αυτο-σχεδιασμό που διαρκεί συγκεκριμένο χρόνο, ώστε να μην έχει επιπτώσεις στη σωματική υγεία των ηθοποιών. Μέσω του ψευδούς προσβλητικού λόγου στις αράδες 1 & 4, εφιστά την προσοχή του ακροατηρίου στην τοποθέτηση αυτή.

5 Συμπεράσματα

Όπως αναδείχτηκε από την ανάλυση, το υβριστικό γλωσσικό στοιχείο *μαλάκας* συμβάλλει στις αφηγηματικές ταυτοτικές συγκροτήσεις και στα τρία επίπεδα τοποθέτησης του Bamberg (1997, 2004). Πιο συγκεκριμένα, στο επίπεδο της ιστορίας, το αφηγούμενο πρόσωπο α) συγκροτεί τους χαρακτήρες της ιστορίας ως άτομα άξια χλευασμού μέσω αυθεντικού προσβλητικού λόγου (Παράδειγματα 1 & 3), β) συγκροτεί τους χαρακτήρες της ιστορίας ως άτομα που μοιράζονται φιλικούς δεσμούς μέσω του ψευδούς προσβλητικού λόγου (Παράδειγμα 2) και γ) συγκροτείται ως ένα άτομο που βίωσε μια μη αναμενόμενη κατάσταση μέσω του εκφραστικού υβριστικού λόγου (Παράδειγμα 4). Στο επίπεδο της αφηγηματικής διεπίδρασης, το αφηγούμενο πρόσωπο τοποθετεί τον εδώ-και-τώρα εαυτό του ως επιδέξιο/α αφηγητή/τρια, αφού διηγείται ιστορίες που ανατρέπουν τις συνήθειες συμβάσεις μέσω του ψευδούς προσβλητικού λόγου (Παράδειγμα 5). Παράλληλα, οι ακροατές/τριες της ιστορίας τοποθετούνται ως άτομα που συμμερίζονται τις τοποθετήσεις του αφηγούμενου προσώπου, αναγνωρίζουν το αξιομνημόνευτο της ιστορίας του και εκδηλώνουν τη συμπαραστάσή τους για όσα μη αναμενόμενα του συνέβησαν μέσω του ψευδούς προσβλητικού υβριστικού λόγου (Παράδειγμα 6). Στο επίπεδο του ευρύτερου κοινωνιοπολιτισμικού πλαισίου, το αφηγούμενο πρόσωπο τοποθετείται

απέναντι σε συμπεριφορές που παραβιάζουν τις θεατρικές νόρμες και μέσω του ψευδούς προσβλητικού υβριστικού λόγου εφιστά την προσοχή του ακροατηρίου σε αυτές (Παράδειγμα 7).

Λαμβάνοντας υπόψη τα παραπάνω, καταλήγω στο συμπέρασμα ότι η χρήση του υβριστικού γλωσσικού στοιχείου *μαλάκας* στις συνομιλιακές αφηγήσεις τόσο από το αφηγούμενο πρόσωπο όσο και από το ακροατήριο, επιβεβαιώνει ότι «ο υβριστικός λόγος συνιστά έναν δυναμικό, ωστόσο σύνθετο, πόρο για την κατασκευή και την ανάδειξη συλλογικών και ατομικών ταυτοτήτων» (Stapleton 2010: 298).

Βιβλιογραφία

- Αρχάκης, Αργύρης, και Βίλλυ Τσάκωνα. 2011. *Ταυτότητες, Αφηγήσεις και Γλωσσική Εκπαίδευση*. Αθήνα: Πατάκης.
- Bamberg, Michael. 1997. "Positioning between Structure and Performance." *Journal of Narrative and Life History* 7(1–4): 335–342.
- Bamberg, Michael. 2004. "Talk, Small Stories, and Adolescent Identities." *Human Development* 47: 331–353.
- Beers Fägersten, Kristy, και Karyn, Stapleton. 2017. "Introduction." Στο Beers Fägersten, K. και K. Stapleton (επιμ.), *Advances in Swearing Research New languages and new contexts*, 1–15. Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins.
- Brown, Penelope, και Stephen Levinson. 1987/1995. *Politeness: Some Universals in Language Usage*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Culperer, Jonathan. 1996. "Towards an Anatomy of Impoliteness." *Journal of Pragmatics* 25: 349–367.
- Day, Dennis, και Susan Kjaerbeck. 2013. "'Positioning' in the Conversation Analytic Approach." *Narrative Inquiry* 23(1): 16–39.
- Jay, Timothy, και Kristin Janschewitz. 2008. "The Pragmatics of Swearing." *Journal of Politeness Research* 4: 267–288.
- Jefferson, Gail. 2004. "Glossary of Transcript Symbols with an Introduction." Στο Gene H. Lerner (επιμ.), *Conversation Analysis: Studies from the First Generation*, 13–31. Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins.
- Καραχάλου, Ράνια. 2015. *Προσφωνήσεις ως Πραγματολογικοί Δείκτες σε Συνομιλιακές Αφηγήσεις: Η Περίπτωση του 'ρε' και των Συνδυασμών του*. Αδημοσίευτη διδακτορική διατριβή. Πανεπιστήμιο Πατρών.
- Καραχάλου, Ράνια. 2018. *Η Προσφώνηση στις Συνομιλιακές Αφηγήσεις*. Θεσσαλονίκη: Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών (Ίδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη).
- Karachaliou, Rania, και Argiris Archakis. 2015. "Identity Construction Patterns via Swearing: Evidence from Greek Teenage Storytelling." *Pragmatics and Society* 3(6): 421–443.
- Labov, William. 1972. *Language in the Inner City*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- Lampropoulou, Sofia. 2012. *Direct Speech, Self-Presentation and Communities of Practice*. London: Continuum.
- Ljung, Magnus. 2011. *Swearing: A Cross-Cultural Linguistic Study*. Basingstoke, UK: Palgrave Macmillan.
- McEnery, Tony. 2006. *Swearing in English: Bad language, Purity and Power from 1586 to the Present*. London: Routledge.

- Norrick, Neal. 2008. "Using Large Corpora of Conversation to Investigate Narrative: The Case of Interjections in Conversational Storytelling Performance". *International Journal of Corpus Linguistics* 13: 438-464.
- Παυλίδου, Θεοδοσία-Σούλα, επιμ. 2016. *Καταγράφοντας την Ελληνική Γλώσσα. Θεσσαλονίκη: Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών.*
- Pomerantz, Anita. 1986. "Extreme Case Formulations: A Way of Legitimizing Claims." *Human Studies* 9: 219-229.
- Schiffrin, Deborah. 1996. "Narrative as Self-portrait. Sociolinguistic Construction of Identity." *Language in society* 25(2): 167-203.
- Stapleton, Karyn. 2010. "Swearing." Στο Miriam A. Locher, και Graham L. Sage (επιμ.), *Interpersonal Pragmatics. Handbook of Pragmatics* 6, 209-306. Berlin: Mouton de Gruyter.
- Stenström, Anna-Brita, Gisle, Andersen, και Ingrid Kristine Hasund. 2002. *Trends in Teenage Talk. Corpus Compilation, Analysis and Findings.* Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins.
- Tsakona, Villy. 2014. "First Names as Address Terms among Intimates: Some Preliminary Remarks." Στο Maria Christodoulidou (επιμ.), *Greek Talk-in-Interaction*, 37-66. Cambridge: Cambridge Scholars Publishing.
- Χριστοδουλίδου, Μαρία 2015. "Αποδεικτικά Στοιχεία Ενοχής στη Συνομιλιακή Διεπίδραση: Ακραίες Διατυπώσεις και Ευθύς Λόγος." Στο Θεοδοσία-Σούλα Παυλίδου (επιμ.), *Ελληνική Γλώσσα & Προφορική Επικοινωνία*, 116-127. Θεσσαλονίκη: Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών.